

וירא ג

„מוצא שפתי לא אשנה“, הקב”ה הבטיח לאברהם „כי ביצחק יקרא לך זרע“ — צריך המתקה איך זה העלה אברהם את האיל „תחת בנו“, ש”ה מתפלל . . . כאלו בני שחוט כו“, הרי הקב”ה „הי חפץ . . . לא לשחטו“?

ואין לתרץ, דמזה שנודמן לו האיל בשעה זו (ובפרט ע”פ פרש”י „שהי’ (האיל) רץ אצל אברהם“) הבין שהקב”ה רוצה שיקריבנו על המזבח — כי זוהי הוכחה שרצונו של הקב”ה הוא להקריבו ע”ג המזבח, אבל לא לחדש רצון להקריבו „תחת בנו“.

(6) פרשתנו כא, יב.

(7) כב, יג ד”ה בקרינו. וראה שם ד”ה והנה איל „מוכן הי’ לך מששת ימי בראשית“.

(8) וראה רשב”ם, אברבנאל, ספורנו ועוד.

(9) ולא יהי’ המזבח ללא תכלית (אברבנאל כא) כלל, ובמכל שכן וק”ו מקייץ המזבח (רש”י ויקרא א, ב. שנועות יב, א) שלא יהא „בלא תכלית“ אפילו לזמן קצר. וראה הערה הבאה.

(10) ועוד זאת: מאריכות לשון הכתוב „וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל“ משמע, שלא ראה את האיל פתאום, אלא שנשא את עיניו לחפש אחר בהמה כדי להקריבה „תחת בנו“ (דאלי”ב הו”ל להכתוב לקצר „וירא אברהם והנה איל“), וכן מפורש בר”ק כאן. והיינו שההתעוררות להקריב קרבן באה מצד אברהם. וראה לקמן הערה 24.

[ובאברבנאל כאן מפרש, ש”ה קשה (לאברהם)

א. על הכתוב „וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל גו’ ויעלהו לעולה תחת בנו“, מפרש רש”י: „תחת בנו, מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנוי הי’ מתפלל ואומר יהי’ ש-תהא זו כאלו היא עשוי’ בבני, כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ונעשה דש“.

וצריך להבין:

לעיל על הפסוק „קח נא את בנך גו’ והעלהו שם לעולה“ פרש”י „והעלהו, לא אמר לו שחטוהו לפי שלא הי’ חפץ הקב”ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשו-תו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו“. ודבר זה הודיע הקב”ה לאברהם לאחר זה, כהובא ברש”י על הפסוק „ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי גו’“, שהקב”ה אמר לו לאברהם „לא אחלל בריתי ומר-צא שפתי לא אשנה“ כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתי אחתי“.

ומכיון שכבר ידע אברהם „שלא הי’ חפץ הקב”ה לשחטו אלא להעלהו“ — ועד שאא”פ להיות באופן אחר, כי

(1) פרשתנו כב, יג.

(2) לכאורה צ”ל בו (כבההמשך תומי — בבני). ונא מכת”י רש”י שתח”י „שהי’ עובד“ (במקום „שעשה ממנו“). אבל בדפוסים הנפוצים, וכן בדפוס ראשון ושני דפרש”י, שאר כתי’ רש”י שתח”י ועוד — הוא ככפנים.

(3) כב, ב.

(4) שם, יב.

(5) תהלים פט, לה.

(*) וע”ד „וישא עיניו וירא בריש פרשתנו (ית, ב) — כי אברהם הי’ „יושב פתח האהל“, לראות אם יש עובר ושבי (ית, א וברש”י) — שחיפש אורחים: וכן בתחילת מעשה העקידה — „ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק“ — כי הוצרך לחפש את המקום (ראה רש”י שם „איחר מלהראותו מיד“, וגם ראיית המקום היתה ע”י ש”ה ענן קשור על ההר“ (רש”י שם).

פרש"י: ולאידך, אין התירוצ' „פשוט" כ"כ שנאמר שאין רש"י צריך לכותבו ב- פירוש (כי התלמיד יעמוד על זה מעצמו) – שהרי יש מקום לומר להיפך, שבנידון זה לא שייך כלל זה ד"דובר אמת ב- לבנו", כי מאחר ש"לא ה' חפץ הקב"ה לשחטו", שוב אין מקום לומר שאברהם ישתדל לקיים מחשבתו הקודמת (לו גם באופן ד"כאילו" בנו שחוט), דלא כחפצו של הקב"ה.

ולכן, גם את"ל שרש"י ס"ל שיש מקום לביאור זה, ה"ל לכותבו בפירוש (וכמדובר כמ"פ, שרש"י כתב פירושו בשפה ברורה מבלי שיצטרך הלומד לחפש ביאור במפרשים כדי להבין כוונתו).

ג. ויובן זה בהקדים עוד תמי' בכתו- בים אלה – שלא מצינו שרש"י מתרצה:

בכתובים מסופר¹⁵, דכאשר שלח „אברהם את ידו . . לשחוט את בנו" קרא אליו מלאך ה', ויאמר אל תשלח ידך אל הנער גו' כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני", ולאחרי שראה אברהם את האיל „ויעלהו לעולה תחת בנו", קרא אליו מלאך ה' „שנית מן השמים, ויאמר בי נשבעתי נאום ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחי- דך, כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך גו' והתברכו בזרעך גו'".

ואינו מובן (כמו שהקשו במפרשים¹⁶):

(15) כב, י ואילך.

(16) אברבנאל (שאלה הכ"ב), צורר המור ועוד. ולהעיר מרש"י ריש פירשתנו (יח, ב) „שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות". אבל נוסף לזה שכאן אי"ז בגדר שליחות אחת, הרי עיקר השאלה כאן היא – למה ה' הפסג דהקרבת האיל כ"י בין שתי האמירות.

ויתירה מזו: מדברי רש"י – „והי' מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשוי' בבני" – מוכח, שאברהם עשה דבר זה (הקרבת האיל „תחת בנו") לא מפני ציווי הקב"ה (או שהבין שכן הוא חפצו של הקב"ה), אלא שזה ה' רצונו (ו"חידושו") של אברהם, שלכן הוצרך להתפלל להקב"ה שתתקבל הקרבה זו „כאילו היא עשוי' בבני".

והתמי' במקומה: הקב"ה אמר לאבר- הם „מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו" – ואברהם רצה והשתדל להוסיף קרבן „תחת בנו"!!

ב. יש מפרשים שזה ה' „תמורת" מה שה' בלבו לשחוט את בנו, על דרך ודובר¹² אמת בלבנו", כי מאחר ש"הי' בדעתו לגמור הפעל . . חשב שה' מ- חייב לתת במקומו כופר ותמורת זה במקום זה"¹³.

כלומר: עם היות שציווי השם ה' רק „העלהו" ולא „שחטוהו", מ"מ, מאחר שאברהם גמר בלבו לשחוט את בנו, חל עליו חיוב לקיים מה שהי' בלבו (עכ"פ – ע"י תמורה) – משום „ודובר אמת בלבנו"¹⁴.

אבל דוחק גדול לתרץ כן בפירוש – כי לא מצינו אף רמז לתירוצ' זה ב-

שתהי' ביאתו אל המקום ההוא לבטלה ובנין המזבח ועריכת העצים ללא תכלית ונשא עיניו כו" (וראה פסיקתא רבתי פ' בחודש השביעי). אבל ראה רש"י (כב, יב) דאברהם אמר להמלאך „לחנם באתי לבא", ומוכח מזה ש(המשך) המענה „כי עתה ידעתי גו' ביטל טענה זו, דאין ביאתו לחנם, כי הנסיון גופא הוא התכלית).

(11) ספורנו כאן.

(12) תהלים טו, ב.

(13) אברבנאל כאן.

(14) ראה כ"ב פה, א וברבינו גרשום ורשב"ם.

פרש"י מכות כד, א.

האיל – כי זהו מובן מהמסופר בחומש בשבועת הקב"ה בפעם הראשונה:

בהכתובים לאחר המבול נאמר²¹ „ויבן נח מזבח לה' גו' ויעל עולות גו' וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר גו' לא אוסיף לקלל גו' ולא אוסיף עוד להכות גו'“, ופירש רש"י „לא אוסיף. ולא או-סיף, כפל הדבר לשבועה, הוא שכתוב²² אשר נשבעתי מעבור מי נח ולא מצינו בה שבועה אלא זו“. הרי מפורש, דזה שנשבע הקב"ה שלא יוסיף עוד להביא מבול, בא ע"י ריח הניחוח מקרבנותיו של נח.

והוא הדבר בנדו"ד: זה שהקב"ה נשבע על הברכות הוא בא ע"י קרבנו של אברהם – (בהקרבן האיל)²³. ולכן באה שבועה זו רק בקריאה ה"שנית", לאחר העלאת האיל.

וזהו גם הטעם שרצה אברהם ל-הקריב את האיל²⁴ „תחת בנו" – כי כדי שקרבנו יפעול שהברכות על נסיון העקידה (שהם ענינים עיקריים לקיומו של עם ישראל) יובטחו לו בשבועה, ה' צ"ל שייכות וקשר בין הקרבן והנסיון. וע"ד שמצינו בקרבנותיו של נח (שפעלו שבועת ה' „לא אוסיף“), דנוסף על זה שהקריבם תיכף לאחר צאתו מן התיבה (בסמיכות ובהמשך להמבול), הנה הקר-בנות עצמם היו מבהמות אלו שניצלו מן

מדוע הוצרך המלאך לקרוא אליו „שנית מן השמים" למסור לו את כל הברכות המגיעות לו „יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך“, ולא אמר לו כל זה בקריאה הראשונה?

ומשמעות הכתובים היא, דאף שאבר-הם נתברך ברכות אלו „יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך“, מ"מ, לא נתברך בהן בפועל עד אחר הקרבת האיל – וטעמא בעי.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

החידוש שבברכות אלו, „הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול גו' וירש זרעך גו' והתברכו בזרעך גו'“ – אף שכבר נתברך אברהם בתוכן דומה כמ"פ לפנ"ז (כמסופר בפ' לך"ו) – הוא (כמפורש בכתוב) שכאן נשבע הקב"ה עליה²⁵ – „בי נשבעתי נאום ה' כי יען גו' כי ברך אברכך גו'“ (שע"י השבועה הובטח ששום דבר לא יבטל ברכות אלו²⁶).

ועפ"ז אין לתמוה מדוע לא פירש רש"י מהי הסיבה שבגללה באה השבועה דוקא בקריאה „שנית“, לאחר הקרבת

(17) כב, יז-יח.

(18) יב, ב'ג. יג, טז. טז, ה. יז, ו.

(19) וכ"ה ברמב"ן כאן (ובארברכנאל) (שאלה הכ"ג) הקשה עליו. ואכ"מ. וראה רד"ק כאן פסוק טז-יז. ועוד.

(20) בלשון הרמב"ן (ועד"ז ברד"ק) „שלא יגרומ

שום חטא" (וראה רש"י וישלח לב, יא).

ואין רש"י צריך לפרש זה – כי זהו פשוטות תוכן ענין השבועה, ובלשון הכתוב שהובא ברש"י כאן „לא אחלל בריתי“. וכמפורש ג"כ לעיל גבי נח ע"ד שבועת השם ובריתו (נח ה, כא ובפרש"י, שם ט, יא) שלא יביא עוד מבול לשחת הארץ, אף „כשתעלה במחשבה לפני להביא חושך ואבדון לעולם" (רש"י שם ט, יד).

(21) נח ה, כ"א.

(22) ישעי' נד, ט.

(23) ראה מדרש תדשא פי"ד: ע"י הקרבן קבלו אברהם יצחק ויעקב ברכת עולם שנאמר בי נשבעתי נאום ה'. ובפרקי דר"א (ספ"א): עלה ריח ניחוח של איל לפני כסא הכבוד וערב לו כריח ניחוח של יצחק ונשבע לברכו כו'.

(24) ועי' הגיל הערה 10 – ח"פ אברהם בהמה כדי להקריבה „תחת בנו".

קרבו בפועל*²⁸ (כי, אדרבה, "מוצא שפתי לא אשנה", ולכן אמר "העלהו" ולא "שחטוהו", כי "לא הי' חפץ הקב"ה לשחטו"):

אבל אברהם, שרצה לפעול שבועת הקב"ה (על ידי "ריח ניחוח" דקרבנות, כנ"ל), השתדל שיחול על יצחק גדר קרבן²⁹, כדי שבמעשה העקידה תהי' גם

קצג). וש"נ) בגדר ענין הנסיון, שכמה מהם ענינם הוא רק – מנגד לעבודת האדם, הגברא, ואין בהג"ל "חפצא" [כמו נהר דעקידה (תנחומא פרשתנו כב) דכשריד אברהם לתוך הנהר נבטלה מציאותו, כי כל מציאותו היתה רק כדי לנסותו כו].

28* כי פשיטא דמ"ש (כב, ב) "והעלהו שם לעולה" אין הכוונה שעל ידי העלי' לחוד חל על מי שהוא שם "עולה" [ואדרבה, ע"ד הפשט (וההלכה) זה שם עולה] נעשה בדוקא קודם הכניסה להעולה, ועאכור"כ קודם ההעלה למזבח] – כ"א (בלשון רש"י שם) "העלהו להר לעשותו עולה", היינו שיהי' ג"כ ענין דעשי' – ולכן שאל אברהם שיעשה בו חבלה וכו' (דאינו מובן לכאורה כלל שייכות חבלה . . לקרבן – וראה לקמן סעי' ז).

29) ועפ"י יומתק (יתרין?) איך יצחק, נתקדש . . להיות עולה חמימה" (רש"י תולדות כה, כו, כו, ב) ע"י עלי' לחוד למזבח – ועי' הנ"ל, נעשה זה

(*) אבל לא כל מעשהו של עולה, היינו שחיטה – כ"א רק "העלהו": אלא אברהם, שרצה שיחול על יצחק גדר קרבן בפועל, הקריב את האיל. תחת בנו" והתפלל שיהא נחשב, כאילו היא עשוי' בבני', כדי לקמן בפנים. וראה לקמן הערה 29 ובשוה"ג שם.
(*) שהרי עכצ"ל שהכוונה כאן לקדושה מעין קדושת העולה לאחר הקרבתו ולא לקריאת שם בלבד, שזה נעשה לפני העלי' למזבח (ראה לעיל הערה 28*).

[ובמפרשי רש"י תולדות כו, ב (מ"ב פס"ד, ג) שיצחק נתקדש להפסל ב"יוצא". אבל צע"ג איך אפ"ל (ע"ד הפשט) – שחי נפסל . . ביוצא! – ומפורש בכה"ג שר' ז' ימי המילואים, לא יצא", משא"כ אפר דקרבן. וק"ל. וראה בארוכה לקוש' חט"ו ע' 200 ואילך (ובהערה 7 שם)].

המבול²⁵ – כמו"כ בעניננו, שכדי לקשר קרבן זה עם עקידת יצחק הקריב אבר – הם את האיל, תחת בנו".

ה. עפ"ז מובנת ג"כ האריכות ב" פרש"י על הכתוב "תחת בנו" – "על כל עבודה שעשה ממנו הי' מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשוי' בבני (והולך ומפרט כל העבודות –) כאלו בני שחוט . . דמו זרוק . . מופשט . . נקטר ונעשה דשן" – כי זה מבליט ביותר את הקשר שבין הקרבת האיל למעשה העקידה, שע"י הקרבת האיל "תחת בנו" פעל אברהם שיצחק עצמו יהי' בגדר של קרבן.

כלומר: בכוונת הכתוב שהקרבת האיל היתה "תחת בנו" הי' אפשר לפרש, שהקרבת האיל היתה במקום הקרבת בנו, והיינו שע"י הקרבת האיל הסתלק מ"בנו", גדר של קרבן, וחל על האיל²⁶; ומחדש רש"י, שהפירוש ב"תחת בנו" הוא להיחדש שע"י הקרבת האיל הי' "כאילו היא עשוי' בבני", ועי"ז חל על יצחק גדר קרבן. ודבר זה – חלות גדר קרבן על יצחק ע"י הקרבת האיל – הי' "חידוש" של אברהם, ולכן הוזקק להתפלל ע"ז להקב"ה – "יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשוי' בבני".

והסכרת הדבר: כוונתו של הקב"ה במעשה העקידה היתה לכאורה רק לנסות את אברהם (כמפורש בקראי'), ש"י הי' מוכן בהחלט גמור להקריב את בנו יחידו לה', אבל לא שיצחק יעשה²⁷

25) ראה פרש"י נח ז, ב, ח, כ.

26) ראה אברבנאל שבהערה 13. ולהעיר מב"ר

פרשתנו פנ"ו, ט.

27) פרשתנו כב, א.

28) ולהעיר ממשנית במק"א (סה"מ פרי"ת ע'

קו. סה"מ תישא' ע' 289. ובארוכה ד"ה נתת תשליו פיה, פ"ט (סה"מ מלוטס ח"א ע' קפח"ט. שם ע'

כי לא בא לידי הקרבה בפועל. כי גם לאחר ההחלטה בלב שלם, וכל ההכנות שעשה כדי להקריב את יצחק כקרבן, ש"כבש את רחמיו" כדי למסור לה' – עכ"ז, מכיון שלא עשה לו "מאומה"³² ולא באה הקרבה זו בפועל, הרי אין זה ודאי. וכמובן בפשטות, שאינה דומה כלל כבישת הרחמים בההכנות, "לשחוט את בנו" לכבישת הרחמים הדרושה בעת העשי' בפר"מ³³.

[וע"ד מעלת האדם המוסר נפשו לה- שם בפועל ממש, לגבי זה שמסירת נפשו היא רק בכח³⁴ (אף שהחליט במחשבתו להיות מוכן (כשיבוא לידו) למסור נפשו לה'). כי כאשר האדם צריך למסור את עצמו – 1907 עליו לעורר בנפשו תקיפות וכחות ביתר שאת ויתר עז מהכחות שהוא מעורר להיות מוכן לזה במחשבה לחד, וכמובן בפשטות].

ובמילא: בנוגע לנסיון העקידה הי' מספיק גם ה"כבש את רחמיו" שבהכנה של אברהם, כי בזה כבר "ידעתי כי ירא אלקים אתה"³⁵ וכו' – מ"מ, עדיין אין בזה העילוי שבקרבו, הקרבה לה' (בפועל).

ז. וזהו ג"כ הטעם דכאשר א"ל ה' מלאך לאברהם, "אל תשלח ידך אל ה' נער" אמר אברהם, "אעשה בו חבלה ואור- ציא ממנו מעט דם"³⁵ – דלכאורה, מהי

המעלה של "קרבן" (ועי' הברכות על מעשה העקידה יובטחו לו באופן של שבועה): ולכן הקריב את האיל "תחת בנו", והתפלל להקב"ה "יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשוי' בבני".

[ובזה יומתק המשך הכתוב "בי נש- בעתי גוי' יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך", שמש- מעו, ש(גם) השבועה שאחרי הקרבת ה- איל היא "יען" (תוצאה מזה) ש"עשית גוי' ולא חשכת את בנך את יחידך" – כי (גם) ע"י הקרבת האיל הראה אברהם שלא חשך את בנו יחידו מהשם, מכיון שהת- פלל אז ש"תהא זו כאלו היא עשוי' בבני"³⁶].

ו. אבל עדיין חסר ביאור: הן אמת שמצינו גבי נח ששבועת ה' באה על ידי "ריח הניחוח" של קרבנות – מ"מ, בנדר"ד, איך יתכן לומר שנסיון העקידה עצמו, שבו גילה אברהם שמוכן להקריב את בנו יחידו לה', אין בו כדי לפעול שבועת ה', ורק הקרבת האיל "תחת בנו" היא הגורמת שבועת ה'?

ויש לומר הביאור בזה:

אף שבמעשה העקידה גילה אברהם שהי' מוכן ומזומן למסור בנו יחידו לה', מ"מ, אין זה עדיין בגדר ודאי של קרבן,

ע"י שחיטה כו' ושריפת האיל "תחת בנו", שהקב"ה קיבל תפילתו שיהא נחשב "כאלו היא עשוי' בבני" (וראה רש"י פרשתנו כב, יד (וכן בחוקתי כו, מב) "אפרו של יצחק צבור כו"). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 131.

(30) להעיר גם מכיל יקר כאן.

(31) כלומר: אף שבהקרבת האיל יש המעלה דקרבו (הפועל שבועת ה') – מ"מ, בנוגע ליצחק (היינו חלות גדר קרבן על יצחק), במה עדיפא מחשבת וכוונת אברהם בהקרבת האיל "תחת בנו", לגבי מעשה העקידה עצמו?

(32) פרשתנו כב, יב ובפרש"י.

(33) להעיר מאברבנאל כאן (השאלה הב') "איך יאמרו . . . כדי . . . שתצא לפועל, כי הוא לא שחט בפועל את יצחק בנו ומי יודע אם הי' מתחיל לשחוט בראותו טפת דם אם הי' מתחרט ויכמרו רחמיו ולא יצא דבר לפעל".

(34) ראה בארוכה שערי תשובה (לאדמו"ר האמצעי) ח"א ד"ה אחרי ה"א פלי"ז. ועוד.

(35) רש"י שבהערה 32. – ע"פ הערה 29 יתורץ הקס"ד "אעשה בו חבלה כו", אף שיצחק עולה תמימה.

וע"ז התפלל אברהם, שע"י מחשבה והתעוררות זו יהי' נחשב „כאילו היא עשוי' בבני", העילוי שבהקרבה בפועל:

וע"ז בא מענה השם (על ידי המלאך) – „בי נשבעתי נאום ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה גו' כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך גו' וירש זרעך את שער אויביו",

שזה יקויים ובמילואו „בגאולה העתיד" דה לנו³⁸, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ וירא תשל"ז)

התועלת בהוצאת מעט דם, הרי גם בזה לא יקיים הציווי ד„העלהו . . לעולה"? – אלא מפני שע"ז יורגש בו הענין ד- מסירה בפועל³⁶.

ולכן, כאשר ענהו המלאך „אל תעש לו מאומה", „אל תעש בו מום"³² – ורצה אברהם שבמעשה העקידה יהי' בו העי- לוי של קרבן – הקריב את האיל „תחת בנו", ובכל עבודה ועבודה שעשה בהאיל התפלל ואמר „יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשוי' בבני":

כאשר אברהם שחט את האיל, חשב והרגיש בנפשו שהוא שוחט את יצחק (ועד"ז בשאר העבודות שעשה בהאיל), באופן שבהקרבת האיל הי' מעורר בעצ- מו המדה ד„כובש את רחמיו" בפועל, שהרי בעת מעשה השחיטה הי' מורגש במחשבתו³⁷ שהוא שוחט את יצחק.

(38) רמב"ן פרשתנו כב, טז בסופו. ולהעיר מפרקי דר"א (ספלא) שקרן ימין של האיל „עתיד לתקוע בו לעתיד לבא". וראה המשך יונת' תר"ם ע' מג.

(36) ראה אברבנאל שבהערה 33: בראותו טפת דם כו'.
(37) עיין שעת' שם פרטי הדרגות שבמסנ"פ בכח.

חיי שרה

וביותר יש לתמוה ע"פ המפורש בהמ"ד שדברי הפרקי דר"א ד"כשבאו ישראל לארץ . . לא היו יכולין ליכנס (בעיר היבוס) מפני אות ברית שבועת אברהם . . וכשמלך דוד ורצה ליכנס . . לא הניחו אותו . . מכח ברית שבועת אברהם. וכן הוא בספרי דמש"נ גבי יהושע⁸ "ואת היבוס יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם", פירשו "יכולים היו אבל אינן רשאים" (וכמפורש ברש"י⁹ שהאיסור הוא "לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה"), הרי ששבועת אברהם הטילה איסור¹⁰ על בני" לכבוש את ירושלים.

ב. להלן שם בפרקי דר"א מסופר, ד' כאשר לא הניחו את דוד ליכנס בעיר ו"אמרו לו איך אתה יכול ליכנס בעיר היבוס עד שתסיר כל הגלולים הללו שכתוב עליהם אותו שבועת אברהם, אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הגלולים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהי לראש ועלה בראשונה יואב בן צרוי

א. איתא בפרקי דר' אליעזר, שכ' אשר בא אברהם לקנות את מערת המכפלה מאת בני חת "אמרו לו אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האל כרות עמנו שבועה שאין בני ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם של בני יבוס (ש"חתיים היו"¹¹) – וכרת עמהם ברית – ואח"כ קנה את מערת המכפלה".

וצריך ביאור:

א) איך הסכים אברהם לכרות עמהם שבועה שלא ירשו בני ישראל את עיר היבוס – היפך הבטחת הקב"ה אליו "את כל הארץ גו' לך אתננה ולזרעך עד עולם".

ב) הרי עשירות בשנים לפני זה כרת ה' את אברהם ברית לזרעך נתתי את הארץ הזאת.

(1) פל"ו.

(2) כ"ה בפדר"א לפנינו "כרות עמנו שבועה". וביל"ש יהושע (רמז כח) "כרות עמנו ברית". וכ"ה בערוך (ערך עור) ואברבנאל ש"ב ה" ו. וביל"ש וירא (רמז פב) "כרות עמנו ברית ושבועה". וראה המשך הלשון בפדר"א, וכתבו עליהם שבועת אברהם . . מפני אות ברית שבועת אברהם. וביל"ש וירא (וערוך) שם, וכתבו עליהם ברית שבועת אברהם. ועד"ז ביל"ש יהושע וכאברבנאל שם "ברית השבועה". ואכ"מ.

(3) פדר"א שם – לפנינו.

(4) כן הגי' הרד"ל בפדר"א שם, על פי יל"ש וירא ויהושע שם.

(5) לך יג, טו. ועוד. וראה לקמן סעיף ג.

(6) לך טו, תי.

(7) פ' ראה יב, יז.

(8) יהושע טו, סג.

(9) פ' ראה שם.

(10) והוא דלא כפרש"י יהושע שם שלא היו רשאין מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך (ולהעיר מתוס' שאנץ לסוטה י, א) – דהרי בימי דוד כבר עברו הדורות שהוזכרו בהשבועה (רש"י ש"ב ה, ח (בסופו). וראה רד"ק שם, ו (בסופו). פ"י רבינו ישע"י שם, ט).

(11) השקו"ט בפרש"י פ' ראה שם ע"ד הפשט – ראה בארוכה לקריש חכ"ט ע' 80 ואילך.

(*) וכ"ה בפדר"א שם להלן בברית שכרת יצחק עם עמי הארץ.